

ПОЗААУДИТОРНА МЕТОДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Стаття присвячена аналізу різних підходів до визначення сутності поняття «позааудиторна робота», проблемі підготовки студентів до методичної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах, розкриттю ролі позааудиторних заходів методичного спрямування у процесі професійного самовдосконалення. З'ясовано умови реалізації теоретико-методологічних підходів, зокрема, середовищного та інтеграційно-діяльнісного, які найбільше відповідають змісту, формам і напрямам методичної підготовки майбутніх учителів.

Ключові слова: методична діяльність, позааудиторна робота, діяльнісний підхід.

Постановка проблеми. На етапі інтеграції України до європейського освітнього простору провідним напрямом освітньої політики визнається створення умов для забезпечення її якості та постійне підвищення до світових стандартів.

Нині має місце суперечність між процесами, які відбуваються в сучасних загальноосвітніх закладах освіти (упровадження науково-педагогічних проєктів, ІКТ, створення освітньо-розвивальних середовищ та ін.) і рівнем підготовки сучасного фахівця у педагогічному ВНЗ.

Підготовка педагогів, формування вчителя нової генерації сьогодні не можливі без вдосконалення методичної складової, яка є базовою для створення власного стилю професійної діяльності (Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту» та «Про загальну середню освіту», Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки, Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), Державна програма «Вчитель»).

Формулювання мети статті. Мета статті полягає в аналізі та обґрунтуванні аспектів методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи під час організації та проведення позааудиторних заходів.

Останні дослідження та публікації. Функціонування системи професійної підготовки майбутніх фахівців вимагає створення умов для оволодіння студентами професійними знаннями, навичками, вмінням, розуміння ними специфіки учительської професії, моделювання майбутньої педагогічної діяльності.

На думку В. Андрущенко, «освітяни мають перебудувати навчальний процес, щоб (не втрачаючи його високої науковості і теоретичності) забезпечити надання для молоді практичного знання, такого знання, яке веде до успіху» [1, с.8].

Проблему методичної підготовки майбутніх учителів досліджували Т. Амелюченко, А. Бардаков, Н. Бахмат, І. Беленюк, Н. Воскресенська, В. Моторіна, А. Кендюхова, Л. Коваль, М. Криловець, Т. Омелюченко, Л. Таланова та інші.

Науковці наголошують, що навчання студентів методичної діяльності здійснюється протягом усього часу перебування у педагогічному ВНЗ і полягає в тому, щоб

студент опанував діяльністю, яка зумовлена метою, структурою, змістом, функціями, формами, методиками навчання не тільки під час аудиторної та самостійної роботи, а й під час позааудиторних заходів професійної (науково-методичної) спрямованості. Саме тому інтеграція зазначених форм навчання та позааудиторних заходів за участі досвідчених педагогів і творчих студентів є чинником формування у майбутніх учителів початкової школи мотивації до опанування досвіду науково-методичної роботи як важливого чинника професійної діяльності вчителя.

Проблему організації різних напрямів позааудиторної роботи у вищому навчальному закладі досліджували Г. Андреев, А. Алексюк, Л. Кондрашова, О. Микитюк, Г. Троцько та інші.

Спрямованість позааудиторної роботи на формування професійних якостей, не передбачених навчальними програмами, вивчали Л. Акімова, В. Бондаревський, М. Гарунов, Л. Заякіна, О. Кузьміна, Л. Кондрашова, Ю. Леонавічюс, О. Медведєва, Л. Петриченко, А. Сапронов та інші.

Виклад матеріалу дослідження. Аналіз історичного педагогічного досвіду дає підстави стверджувати, що за всі періоди розвитку освіти існувала проблема молодих фахівців, які мали низький рівень методичних навичок і умінь.

Проведене дослідження з молодими фахівцями шкіл м. Харкова (90 осіб) показало неготовність переважної більшості до методичної діяльності у загальноосвітніх закладах.

Вищезазначене можна пояснити тим, що система підготовки вчителів у вищому навчальному закладі не достатньо відповідає реальним потребам педагогічної діяльності молодих фахівців в рішенні практичних науково-методичних завдань сучасного загальноосвітнього закладу. Усе це приводить до виникнення суперечності між соціально-педагогічною потребою у вчителях нової генерації та відсутністю цілеспрямованої системи методичної підготовки педагога до цієї роботи на етапі його навчання у вищому навчальному закладі як під час аудиторних занять, так і під час позааудиторної педагогічної спрямованості.

У результаті аналізу філософської, психолого-педагогічної літератури, сучасних наукових досліджень, власного педагогічного досвіду з'ясовано, що здійснення методичної підготовки студентів через позааудиторні заходи буде найбільш ефективним за умов реалізації низки теоретико-методологічних підходів, зокрема, середовищного та інтеграційно-діяльнісного, які найбільше відповідають змісту, формам і напрямам методичної підготовки майбутніх учителів.

Слід зазначити, що цілеспрямована підготовка майбутніх учителів початкової школи до методичної діяльності у загальноосвітньому навчальному закладі передбачає не тільки дотримання методологічних принципів, але й систематичне і комплексне використання засобів, форм, методів професійної підготовки, що дозволяє вирішити такі завдання:

- оволодіння способами науково-методичної діяльності і творчого вирішення навчально-виховних завдань;
- професійне самовиховання педагогічних здібностей, що є умовою для вдосконалення професійної майстерності;
- формування активного педагогічного мислення, власного стилю методичної діяльності.

У статті позааудиторна методична діяльність розглядається як засіб підготовки студентів факультету початкової освіти, основною функцією якої є створення умов для оволодіння методичними знаннями, навичками, уміннями, розвитку педагогічних здібностей, засвоєння специфіки творчої професійної діяльності.

Зазначений вище напрям діяльності передбачає систему заходів педагогічної спрямованості, які сприяють мотивації та розвитку у студентів потреби в професійному самовдосконаленні як важливої фахової складової.

Проведений аналіз науково-педагогічної літератури щодо проблеми позааудиторної роботи та її місця у системі професійно-педагогічної підготовки майбутнього фахівця дозволяє стверджувати, що чіткого визначення терміна «позааудиторна робота» не існує, вчені розглядають лише окремі її аспекти.

Так, Л. Петриченко розглядає позааудиторну роботу у вищому педагогічному навчальному закладі як систему навчально-виховних заходів, що є невід'ємним складником у процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів і здійснюється з метою створення умов для інтелектуального, духовного та професійного розвитку студентів та їх самореалізації [5].

У дослідженні О. Ковальчук виокремлюються такі напрями реалізації позааудиторної роботи як: виховна діяльність; навчальна самостійна робота; науково-дослідна діяльність; сукупність певних форм, окремих заходів; форма організації дозвілля студентів; організаційна форма, що здійснюється у системі змішаного навчання. Крім вищезазначених напрямів автором зазначено принципи, функції, основні завдання та вимоги щодо організації позааудиторної діяльності у вищому навчальному закладі [3].

Під час наукового пошуку організація позааудиторних методичних заходів спиралась на виокремленні О. Ковальчуком принципи (єдності аудиторної та позааудиторної навчально-виховної діяльності; фахової спрямованості, індивідуалізації та диференціації всіх її видів; формування професійної культури; свідомості й творчої активності).

Розроблена під час дослідження система підготовки студентів включала позааудиторні заходи спрямовані на формування у них методичної складової, яка виконувала певні функції: предметно-практичну, педагогічно-рефлексивну, пізнавальну, організаторську, комунікативно-стимуляційну, прогностичну, дослідно-творчу.

Вищезазначене підтверджується результатами анкетування студентів факультету початкової освіти третій і четвертий курсів, які у своїх відповідях на запитання: «Що Вам дає відвідування позааудиторних заходів, таких як «Творча зустріч з учителем», «Майстер-клас», «Панорама творчих педагогічних ідей» зазначили пізнавальну, предметно-практичну спрямованість цих заходів, їх вплив на набуття педагогічної майстерності майбутніми вчителями, збагачення ідеями щодо форм і методів роботи з учнями, натхнення і впевненість в тому, що вони також зможуть досягти певного науково-методичного рівня у своїй професійній діяльності. Також ці заходи наштовхують на розв'язання багатьох педагогічних проблем студентів, мотивують до творчих успіхів у навчанні та під час проходження педагогічної практики, сприяють формуванню власного педагогічного досвіду.

Крім вищезазначеного, позааудиторна діяльність надає можливості щодо особистісної самореалізації студентів.

Під час визначення тематики методичних заходів варто керуватися завданнями щодо професійної підготовки майбутніх учителів та актуальністю освітніх проблем.

Серед таких заходів можна зазначити експериментально апробовані панорами творчих педагогічних ідей, учительські студії успіху, методичні уроки або години, майстер-класи, круглі столи за темою: «Молодий учитель: актуальні проблеми, досвід, перспективи удосконалення фахової майстерності в умовах оновлення освіти», творчі зустрічі з педагогами загальноосвітніх навчальних закладів, педагогічні роздуми, віртуальні подорожі у педагогічне минуле та ін.).

На думку В. Коваленко, позааудиторна робота студентів – це процес, в якому домінує елемент самореалізації. Вона дає змогу студентам поєднати й узгодити внутрішні та зовнішні чинники формування професійної культури, створює сприятливі умови для реалізації внутрішнього потенціалу, задоволення тих потреб, які в процесі аудиторної роботи не задовольняються [2].

Зазначені заходи дозволяють не тільки ознайомлюватися із певною професійною інформацією, але й осмислювати практичний досвід передових педагогів, свою фахову підготовку, замислитися над можливостями і шляхами свого науково-методичного зростання, форму-

вати систему науково-методичних поглядів на педагогічні проблеми, оволодівати навичками науково-дослідної роботи.

Під час дослідження позааудиторні заходи проводилися за участі студентів, а формування науково-методичної складової здійснювалося на підставі діяльнісного підходу. Так, за результатами систематичного проведення «Панорами творчих педагогічних ідей» було відмічено прагнення студентів до обміну інформацією і бажання показати свої власні науково-методичні надбання.

Організація спостереження під час позааудиторної роботи свідчить, що вона дає великі можливості для формування у студентів педагогічної уяви і мислення, світогляду, дозволяє побачити практичне використання методів і методичних прийомів навчання і виховання учнів, сприяє формуванню навичок і вмінь планувати й проводити уроки та виховні заходи, здійснювати науково-методичний підхід до фахової діяльності

Але основною умовою професіоналізації позааудиторної роботи є врахування специфіки факультету.

Досвід упровадження позааудиторних заходів фахової спрямованості у педагогічному ВНЗ свідчить, якщо залучати студентів факультету початкової освіти до професійно значущої діяльності, до обговорення реальних завдань і проблем, то вони поступово відчують себе фахівцями вже на початку навчання, з відповідальністю ставляться до виконання соціальної функції вчителя й мотивуються до подальшого професійного вдосконалення.

На думку Л. Кондрашової, правильно організована позааудиторна робота розвиває у студентів потребу до вивчення педагогічної теорії, будить інтерес до науково-педагогічної літератури, привчає їх до систематичної роботи над професійним вдосконаленням, формує засади професійних переконань [4].

На думку науковця, позааудиторна робота обов'язково передбачає постановку мети, прогнозування результатів діяльності, проектування тих особистісних змін, які повинні відбутися з її учасниками.

Слід наголосити, що в процесі позааудиторної роботи зі студентами відбувається вмотивоване оволодіння загальнодидактичними творчими вміннями, які ефективно реалізуються під час проходження педагогічної практики у початковій школі.

Так, під час дослідження було встановлено, що студенти третій і навіть четвертих курсів уважають, що не готові до самостійної роботи учителем початкових класів і не отожднюють себе з молодими педагогами, які

працюють у школі, пояснюючи це тим, що не мають диплому про педагогічну освіту, навіть за умов проходження ними педагогічної практики, яка починається вже з другого курсу, і студенти мають можливість щотижня відчувати себе учасником навчально-виховного процесу на рівні з фахівцями.

Слід зазначити, що ці проблеми не виникають у разі підтримки і сприйняття вчителем-наставником студента-практиканта як свого молодого колегу.

Саме тому підготовка майбутніх учителів шляхом впровадження позааудиторних заходів методичної спрямованості забезпечує реалізацію їх практичної підготовки, розвиток педагогічних здібностей, формування вмінь будувати міркування і доведення не з погляду студента, а з погляду освітянина, обізнаного з досліджуваною проблемою.

Методична підготовка майбутнього вчителя, вдосконалення його професійного розвитку, в першу чергу, передбачає створення творчо-методичної атмосфери у ВНЗ за участі таких структурних підрозділів як творчі, науково-дослідні лабораторії, навчально-наукові або навчально-методичні центри та ін. Саме за умов функціонування зазначених структур у майбутнього фахівця з'являється бажання і потреба креативно ставитись до своїх педагогічних обов'язків, формувати активну педагогічну позицію.

Варто наголосити на необхідності збагачення навчально-виховного процесу педагогічного закладу системою позааудиторних професійних заходів методичного спрямування, які сприятимуть мотивації та розвитку у студентів потреби в професійному самовдосконаленні як важливої фахової складової.

Висновки і перспективи подальших розвідок.

Отже, процес підготовки майбутніх учителів початкової школи до методичної роботи буде результативним, якщо вони будуть залучені в різноманітні форми позааудиторної роботи фахового спрямування, тому реалізація науково-методичної підготовки майбутнього вчителя передбачає створення комплексної системи позааудиторної роботи, яка спрямована на формування важливої складової педагогічної підготовки студентів, що, у свою чергу, забезпечить формування у них професійно значущих якостей для ефективної роботи у загальноосвітньому навчальному закладі.

Перспективами подальших розвідок з питань науково-методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи є розроблення її змісту та форм реалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко. Герменевтика освіти (спроба теоретичного аналізу) / В. Андрущенко // Вища освіта України. № 4, 2014. – С. 8.
2. Коваленко В. О. Педагогічні умови організації позааудиторної навчальної діяльності студентів медичних коледжів діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / В. О. Коваленко; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. – Житомир, 2014. – 22 с.

3. Ковальчук О. А. Педагогічні умови професійного становлення майбутнього вчителя математики у позааудиторній навчально-виховній діяльності : дис... канд. політ. наук: 13.00.04 / О. А. Ковальчук ; Житомирський держ. ун-т ім. Івана Франка. – Житомир, 2013. – 20 с.

4. Внеаудиторная работа по педагогике в педагогическом институте : методические рекомендации / Л. В. Кондрашова. – К. : Вища школа, 1988. – 160 с.

5. Петриченко Л. О. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до інноваційної діяльності в поза аудиторній роботі : автореф. дис... канд. пед. наук /

Л. О. Петриченко; Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 2007. – 20 с.

REFERENCES

1. Andrushchenko, V. (2014). Hermenevtyka osvity (sproba teoretychnoho analizu) [Hermeneutics of Education (attempt theoretical analysis)]. *Vyshcha osvita Ukrainy – Higher education Ukraine*, 4, 8 [in Ukrainian].
2. Kovalenko, V. O. (2014). Pedahohichni umovy orhanizatsiyi pozaaudytornoyi navchal'noyi diyal'nosti studentiv medychnykh koledzhiv diyal'nosti [Pedagogical conditions of extracurricular academic activities of students of medical colleges]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Zhytomyr Ivan Franko University [in Ukrainian].
3. Kovalchuk, O. A. (2013). Pedahohichni umovy profesiynoho stanovlennya maybutnioho vchytelya matematyky u pozaaudytorniyi navchalno-vykhovniy diyal'nosti [Pedagogical conditions of professional formation of future teachers of mathematics in extracurricular educa-

tional activities]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Zhytomyr Ivan Franko University [in Ukrainian].

4. Kondrashova, L. V. (1988). *Vneaudytornaya rabota po pedagogike v pedagogicheskom institute : metodicheskie rekomendatsii [Extracurricular work on Pedagogy in a pedagogical college : methodical recommendations]*. Kyiv: Vischa shkola [in Russian].

5. Petrychenko, L. O. (2007). *Pidhotovka maybutnioho vchytelya pochatkovoyi shkoly do innovatsiynoi diyal'nosti v poza audytorniyi roboti [Preparation of future elementary school teacher for innovative extracurricular activity]*. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kirovohrad: derzh. ped. un-t im. V. Vynnychenka [in Ukrainian].

Ирина Петровна Упатова,

кандидат педагогических наук, доцент, руководитель учебно-научного центра Коммунальное учреждение «Харьковская гуманитарно-педагогическая академия» Харьковского областного совета, переул. Руставели, 7, г. Харьков, Украина

ВНЕАУДИТОРНАЯ МЕТОДИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Статья посвящена анализу разных подходов к определению сути понятия «внеаудиторная работа», проблеме подготовки студентов к методической деятельности в общеобразовательном учебном учреждении, раскрытию роли внеаудиторных мероприятий методической направленности в процессе профессионального самосовершенствования. Выявлены условия реализации теоретико-методологических подходов, в частности, интеграционно-деятельностного, которые больше всего отвечают содержанию, формам и направлениям методической подготовки будущих учителей. Доказано, что внеаудиторные мероприятия методической направленности позволяют не только знакомиться с определенной профессиональной информацией, но и осмысливать практический опыт передовых педагогов, свою профессиональную подготовку, задуматься над возможностями и путями своего научно-методического роста, формировать систему научно-методических взглядов на педагогические проблемы, овладеть навыками научно-исследовательской работы. Установлено, что целеустремленная подготовка будущих учителей начальной школы к методической деятельности в общеобразовательном учебном учреждении предусматривает не только соблюдение методологических принципов, но и систематическое, комплексное использование средств, форм, методов профессиональной подготовки. Установлено, что обогащение учебно-воспитательного процесса педагогического учебного учреждения системой внеаудиторных профессиональных мероприятий методической направленности будет способствовать мотивации и развитию у студентов потребности в профессиональном самосовершенствовании как важной профессиональной составляющей.

Ключевые слова: методическая деятельность, внеаудиторная работа, профессиональная образовательная среда, деятельностный подход.

Iryna Upatova,

PhD (Candidate of Pedagogical Sciences), Associate Professor, Manager of a academic center “Kharkov Humanitarian Pedagogical Academy” of Kharkov regional council, 7, Rustavelli alley, Kharkov, Ukraine

FUTURE TEACHERS' EXTRACURRICULAR METHODOLOGICAL ACTIVITIES

The article analyzes different approaches to defining the essence of the concept of “extracurricular work”, the problem of preparing students for methodical activity at secondary schools, the role of disclosing extracurricular activities of methodical guidance in the process of professional self-improvement. Conditions for the implementation of theoretical and methodological approaches, including environmental and integrative activity approaches which correspond to the content, forms and orientations of teachers' methodical training are considered in this article. The purpose of the article is to analyze and study the methodical aspects of teachers' training in organizing and conducting extracurricular activities. The studies have shown that

extracurricular activities of methodical orientation allow not only to meet certain professional information but also to understand the advanced teachers' practical experience, their training, think about the possibilities and ways of their scientific and methodical growth, form a system of scientific and methodical views on educational issues, master the skills of research. It is established that purposeful training of primary school teachers to methodical activities at secondary schools involves not only compliance with methodological principles, but also systematic, comprehensive use of forms and methods of training. It is found out that the enriching of the educational process of scholars in educational institutions by means of the system of extracurricular professional activities of methodical orientation will contribute to the development of motivation of students' needs in professional improvement as an important professional component. Implementation of students' methodical training by means of extracurricular activities will be more efficient if a number of methodological approaches is implemented, including environmental and integrative-activity approaches which are the most relevant to the content, forms and orientations of teachers' methodical training. It is proved that the purposeful training of primary school teachers to methodical activity at secondary schools involves not only compliance with methodological principles, but also systematic and comprehensive use of forms and methods of training that can solve a number of educational problems.

Keywords: methodical activities, extracurricular work, activity approach.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор А. А. Харківська

Подано до редакції 12.03.2015